

HERBERT SPENSERNING KONFLIKTOLOGIYA MUAMMOSIGA YONDASHUVI

Eshnazarova Madina Ilhom qizi

Samarqand davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali

Ijtimoiy ish yo'nalishi talabasi

Xoljigitova Dinara Muzaffar qizi

Samarqand davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali

Ijtimoiy ish yo'nalishi talabasi

Ilmiy raxbar: Abbosova Maftuna Subxonovna

Raqamli texnologiyalar va iqtisodiyot kafedrasida o'qituvchisi, P.h.D

Annotatsiya: Ushbu maqolada konflikt turlari va mojarolar, Herbert Spenserning konfliktologiya faniga qo'shgan hissasi, uning qarashlari va yondashuv metodlariga, makro va mikro darajadagi konfliktlarga munosabati haqida H. Spenser ilmiy ta'limotlari keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: konflikt, makro va mikro, mojaro, ziddiyat, nizo, shaxs va guruhlar, konfliktogenez.

Kirish

Konfliktologiya - har qanday darajadagi nizolarning kelib chiqishi, paydo bo'lishi, rivojlanishi, hal qilinishi va tugashi qonuniyatlarini o'rganadigan fanlararo bilim sohasi. Konfliktologiya falsafa, sotsiologiya, psixologiya, tarix, huquq, axloq, iqtisodiyot, menejment va boshqa bir qator fanlar bilan chambarchas bog'liq holda rivojlanadi. Tadqiqot yo'nalishiga qarab, ziddiyat ijtimoiy dialektikaning namoyon bo'lishi sifatida o'rganiladi (makro daraja), ijtimoiy tizim va ijtimoiy munosabatlarning rivojlanish omili sifatida (mezo daraja), ijtimoiy qarama-qarshiliklar va kelishmovchiliklarning psixikasi va ongida aks ettirish sifatida (mikro daraja). Mojaroning paydo bo'lishiga olib keladigan muayyan muammolar doirasini hal qilish mojaroning mohiyatini, konfliktologiya ob'ekti va predmetini aniqlash bilan bog'liq bo'lgan qiyinchiliklarni engishga yordam beradi. Vujudga kelish tarixi Tartibga solish Mojaroning umumiy nazariyasining asoschilaridan biri Karl Marks edi, u qarama-qarshilik doktrinasini ishlab chiqdi va inqilobiy sinf va ijtimoiy o'zgarish modelini ishlab chiqdi. Keyinchalik, uning mojaro haqidagi ta'limotining asosiy qoidalari amerikalik sotsiolog J. R. tomonidan shakllantirildi. Tyorner. Nemis-amerikalik sotsiolog Lyuis Kozerning "ijtimoiy konflikt funksiyalari" kitobi bilan, uning xulosalari asosida 20-asr boshlarida nemis faylasufi Georg Simmelning xulosalari va nemis-ingliz sotsiologi Ralf Darendorf. Lyuis Kozer ta'kidlagan Simmelning asosiy xulosasi shundaki, ziddiyat sotsializatsiya shaklidir. "Mojaro, hamkorlik kabi, ijtimoiy

funktsiyalarga ega. Mojaroning ma'lum bir darajasi, albatta, ishlamay qolishi shart emas, balki guruhni shakllantirish jarayonining ham, uning barqaror mavjudligining ham muhim tarkibiy qismidir". Jorj Simmel shunday deb yozgan edi: "faqatgina Filistlar mojarolar va muammolarni hal qilish uchun mavjud deb hisoblashlari mumkin. Ularning ikkalasi ham kundalik hayotda va hayot tarixida o'zlarining qarorlaridan qat'iy nazar bajaradigan boshqa vazifalarga ega. Va agar vaqt uni hal qilmasa, balki uni shakli va mazmuni bilan boshqasiga almashtirsa, hech qanday mojaro behuda bo'lmagan". Shunday qilib, u mojaro kontseptsiyasini "himoya klapan" sifatida ilgari surdi: mojaro dushmanlik tuyg'usini chiqaradigan valf bo'lib xizmat qiladi, agar bu chiqish joyi bo'lmasa, antagonistlar o'rtasidagi munosabatlarni buzadi. Mojaro yuzaga keladigan tizimga nisbatan har doim ham ishlamay qolmaydi; ko'pincha mojaro uni saqlab qolish uchun zarurdir. Mojaro jamiyat va guruhlarining o'ziga xosligi va chegaralarini o'rnatish va saqlashga xizmat qiladi. Ko'zning fikriga ko'ra, mojaroning vazifasi guruh identifikatorini o'rnatish va saqlashdir va boshqa guruhlar bilan ziddiyat guruhning o'ziga xosligini mustahkamlashga va uning atrofidagi jamiyatga nisbatan chegaralarini saqlashga yordam beradi. Ya'ni, ziddiyat munosabatlar tizimlarini tartibga soladigan darajada guruhni saqlash funksiyasini bajaradi. Mojarolar uchun asoslar har qanday jamiyatda mavjud, ammo ijtimoiy tuzilmalar antagonistik talablarni ifodalashning ruxsat etilgan usullari bilan farq qiladi. "Ehtimol, mojaro hamma narsaning otasi, ya'ni o'zgarishlarning harakatlantiruvchi kuchi bo'lishi mumkin, ammo mojaro urush bo'lmasligi va fuqarolar urushi bo'lmasligi kerak", deb yozgan Ralf Darendorf. Darendorf uchun mojarolar ozmi-ko'pmi shiddatli va ozmi-ko'pmi zo'ravonlik bo'lishi mumkin, ammo ularni tartibga solish zo'ravonlikni kamaytirishning hal qiluvchi vositasidir; nizolarni tartibga solish ularni nazorat ostida qiladi, "va ularning ijodiy kuchi ijtimoiy tuzilmalarni bosqichma-bosqich rivojlantirish xizmatiga qo'yiladi"

Nazariy asoslar

Mojaroni tushunishda eng keng tarqalgan ikkita yondashuv. Birinchisida ziddiyat tomonlar, fikrlar, kuchlarning to'qnashuvi, ya'ni juda keng tarqalgan deb ta'riflanadi. Ushbu yondashuv bilan mojarolar jonsiz tabiatda ham mumkin. "Konflikt" va "qarama-qarshilik" tushunchalari aslida hajm jihatidan taqqoslanadigan bo'lib qoladi. Ikkinchi yondashuv mojaroni qarama-qarshi yo'naltirilgan maqsadlar, manfaatlar, pozitsiyalar, fikrlar yoki raqiblar yoki o'zaro ta'sir sub'ektlarining qarashlari to'qnashuvi sifatida tushunishdan iborat. Bu erda qarama-qarshi o'zaro ta'sir mavzusi individual shaxs yoki odamlar va odamlar guruhlarini bo'lishi mumkin deb taxmin qilinadi. Ijtimoiy ziddiyat deganda ijtimoiy o'zaro ta'sir jarayonida yuzaga keladigan, mojaro sub'ektlarining qarama-qarshiligidan iborat va ularning bir-biriga nisbatan salbiy his-tuyg'ulari bilan birga keladigan muhim qarama-qarshiliklarni rivojlantirish va yakunlashning eng keskin usuli tushuniladi. Agar ijtimoiy mojaro sub'ektlari qarama-qarshi bo'lsa, lekin

bir vaqtning o'zida salbiy his-tuyg'ularni boshdan kechirmasa (masalan, munozara, jang san'ati jarayonida) yoki aksincha, salbiy his-tuyg'ularni boshdan kechirsa, lekin tashqi tomondan ularni namoyon qilmasa, bir-biriga qarshi chiqmasa, unda bunday holatlar mojarodan oldingi holatlardir. Konflikt sub'ektlariga qarshi chiqish uchta sohada sodir bo'lishi mumkin: aloqa, xulq-atvor, faoliyat. Qarama-qarshilik raqib bilan kelishmovchilikni bildirish, uning faoliyatini blokirovka qilish yoki unga moddiy (ma'naviy) zarar etkazish maqsadida muloqot yoki harakatlardan iborat. Shaxslararo ziddiyat deganda shaxsning ichki dunyosi tuzilmalarining uzoq davom etgan kurashi natijasida yuzaga kelgan, ijtimoiy muhit bilan qarama-qarshi aloqalarni aks ettiruvchi va qaror qabul qilishni kechiktiradigan aniq salbiy tajriba tushuniladi. Har qanday mojaroning asosi qarama-qarshilik bo'lib, u har xil turdagi mojarolar uchun ham, ularni o'rganishning turli darajalari uchun ham tizimni tashkil etuvchi rol o'ynaydi. Bugungi kunga kelib, mojarolarni o'rganish harbiy fanlar, san'atshunoslik, tarix, matematika, pedagogika, siyosatshunoslik, huquqshunoslik, psixologiya, sotsiobiologiya, sotsiologiya, falsafa va boshqalar (masalan, psixiatriya va iqtisodiyot) doirasida olib borilmoqda. Odamlar, boshqaruv organlari o'zlarining alohida psixologik, huquqiy, falsafiy, sotsiologik va boshqa jihatlari bilan emas, balki yaxlit Real mojarolar bilan shug'ullanadilar. Ushbu mulohazalar mustaqil fan-konfliktologiyani ajratish zarurligini asoslaydi. Uni har tomonlama o'rganish ob'ekti umuman ziddiyatlar bo'lib, mavzu ularning paydo bo'lishi, rivojlanishi va yakunlanishining umumiy qonuniyatlari hisoblanadi. Konfliktologiya nizolarning ikki turi bilan qiziqishi kerak: inson ishtirokida (shaxslararo va ijtimoiy) va zookonfliktlar. Ijtimoiy nizolarning asosiy turlariga quyidagilar kiradi: shaxslararo nizolar, shaxs — guruh ziddiyatlari, kichik, o'rta va katta ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi nizolar, alohida davlatlar va ularning koalitsiyalari o'rtasidagi xalqaro nizolar. Konfliktologiyaning Markaziy ob'ekti ijtimoiy nizolar, ularning yadrosi esa shaxslararo nizolardir. Boshqa ijtimoiy mojarolar orasida unchalik murakkab bo'lmagan shaxslararo nizolarni o'rganish nizolarning o'zaro ta'sirining asosiy sabablarini ochib berishi mumkin. Ijtimoiy nizolar shaxslararo nizolar bilan chambarchas bog'liq. Shu sababli, ijtimoiy nizolarning sabablarini tushunish psixikada yuzaga keladigan va insonning ziddiyatli xatti-harakatlaridan oldingi jarayonlarni o'rganmasdan qiyin bo'ladi. O'n bitta xususiy konfliktologik fanlarning har biri ushbu fanlar uchun umumiy bo'lgan ob'ektda o'z mavzusiga ega. Bu fan o'rganadigan ob'ektning bir qismi, tomoni, darajasi. Biroq, konfliktologiyaning o'zi ham nizolarni to'liq tasvirlab bera olmaydi. Mojarolar-bu mutlaqo hamma narsani bilib bo'lmaydigan bitmas-tuganmas bilim ob'ekti. Shuning uchun konfliktologiya predmeti-bu rivojlanishning ushbu bosqichida fan o'rganishga qodir bo'lgan nizolarning qonuniyatlari, tomonlari, xususiyatlari. Konfliktologiya ob'ekti mavzuga nisbatan ancha konservativ ta'limdir. Ob'ekt o'z rivojlanishi natijasida o'zgarishi mumkin, bundan tashqari, o'rganilayotgan hodisalarning mohiyatiga fanning chuqurroq kirib

Iborishi munosabati bilan uning chegaralari aniqlanishi mumkin. Konfliktologiya ob'ekti-ijtimoiy, shaxslararo va zookonfliktlar-yaqin kelajakda sezilarli o'zgarishlarga duch kelishi dargumon.

Muayyan masala bo'yicha kelishmovchilik holatida nizoni hal qilish, qoida tariqasida, ikki (yoki undan ortiq) qarama-qarshi tomonlar o'rtasida muhokama qilinayotgan masalada neytral deb hisoblangan shaxs yoki guruh ishtirokida amalga oshiriladi. Ko'pincha, vositachi barcha qarama — qarshi tomonlar tomonidan hurmatga sazovor bo'lgan guruh yoki shaxs bo'lsa, oxirgi shart ixtiyoriy bo'lib chiqadi. Nizolarni hal qilish yarashish, vositachilik, hakamlilik yoki sud jarayonini o'z ichiga olishi mumkin. Ushbu usullarning barchasi uchinchi tomonning aralashuviga muhtoj. To'g'ridan-to'g'ri bahsli jarayon ishtirokchilari o'rtasida yuzaga keladigan hal qilish usuli muzokaralar deb ataladi. Muzokaralar jarayoni an'anaviy savdolashish turi bilan taqqoslanishi mumkin, bu erda tomonlarning manfaatlari yuzaga keladigan ish munosabatlarini bekor qiladi. Asosiy muzokaralar o'zaro manfaatlarga ham, biznes munosabatlariga ham ahamiyat beradi. Mojaroning oldini olish mumkin, aslida uni hal qilmasdan, tomonlarning o'z fikrlari bir-biridan farq qilishini o'zaro anglashlariga erishish orqali, ammo hozirgi paytda keyingi harakatlarga murojaat qilishning hojati yo'q. Ba'zi hollarda, masalan, demokratiyalarda, fikrlarning xilma-xilligi hatto kerakli natijaga olib kelishi mumkin, shu bilan muammoni ochib beradi va shu bilan birlashmalarga o'z nuqtai nazarini shakllantirishga imkon beradi: bu holda tomonlar kelishmovchiliklarga rozi bo'lishlari mumkin. Guruhlararo nizolar turlari: 1. Iqtisodiy nizolar 2. Siyosiy mojarolar 3. Milliy nizolar Mojarodan qochmasdan, balki uni faol ravishda hal qilmasdan ham kurashish mumkin

Spenserning asosiy g'oyalari Herbert Spenser - sotsiologiyada organik harakat asoschisi. U jamiyatga tirik, biologik organizm sifatida qaragan. Mutafakkirning asosiy asarlari "Siyosiy institutlar", "Asosiy tamoyillar" va "Sintetik falsafa tizimi" 3 jildan iborat. Ijtimoiy dunyo - bu tabiiy dunyoning bevosita davomi. Dunyoning o'zi 3 bosqichda rivojlanadi-organikgacha, organik, noorganik. Jamiyat nazariyasini yaratdi. Unga ko'ra, ilmiy piramida mavjud: matematika - biologiya - psixologiya - sotsiologiya – inson-biologiya - psixologiya - sotsiologiya - inson ruhiyatining rivojlanishi. Piramidaning eng yuqori cho'qqisida mavhum fikrlash va mavhum mavjudotlar g'oyasi shakllanadi. Spenserning so'zlariga ko'ra, jamiyat-bu shaxsga nisbatan yaxlitlik, yaxlitlik, odamlar uchun kamaymaydigan va o'zini o'zi ta'minlaydigan voqelik. Jamiyat - tirik organizm. Uning asosiy xarakteristikalari quyidagilardir: tuzilish va tuzilishning progressiv differentsiatsiyasi, uzluksiz o'sishi, ichki birlashma va massaning oshishi (progressiv integratsiya), funktsiyaning progressiv farqlanishi. Jamiyat aniqlik va xilma-xillik, hajm va bog'liqlikni oshirish yo'nalishida rivojlanmoqda. Jamiyatning asosiy quyi tizimlari ajratilgan, funktsional birlashtirilgan. Bu: Ovqat hazm qilish tizimi - bu jamiyatning ishlab chiqarish tashkiloti, ishlab chiqarish faoliyati. Bu

geologiya, ekologiya, geografiya, demografiya tufayli. Tarqatish tizimi - bu jamiyatning aloqa vositalari (yo'llar, aloqa yo'llari, agentlar, mintaqaviy aloqalar) va mehnat taqsimoti tizimi. Tartibga solish tizimi xarajatlar va hukmronlik tizimi hamkorlikka asoslangan. Bu tizim ijtimoiy urushlar natijasida vujudga keladi. Tartibga solish tizimining tarkibiy qismlari: armiya, moliya, hukumat, banklar.

Jamiyat rivojlanishi uchun albatta ijobiy konfliktlar ham zarurdir. Konfliktni ijobiy yo'llar bilan hal etish, konfliktli vaziyatni ushlab turish va eng asosiysi nizoning asosiy sabablarini topgan holda hal etish, konfliktologiya fanining ustuvor vazifalaridandir. Konfliktlar jamiyat rivojlanishi uchun o'zining sezilarli ta'siriga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- 1.J.S.Quchqorov – SamduKF “Gumanitar fanlar” kafedresi professori, fanlar bo'yicha falsafa doktori(PhD) dotsent . “KONFLIKTOLOGIYA “ o'quv qo'llanma.
2. “Where scientists empower society” jurnali
- 3.” Pedagogik konfliktologiya” o'quv qo'llanma
- 4.http://en.Wikipedia.org/wiki/konlikt_haqida_tushuncha